

**Paimion kaupungin
varhaiskasvatussuunnitelma
2019**

Nimi	Paimion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2019
Kunta	Paimio
Hyväksymispäivämäärä	29.8.2019

SISÄLTÖ

1. Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta, arviointi ja kehittäminen.	1
2. Paikalliset erityispiirteet ja varhaiskasvatuksen järjestämisen tavat.	2
3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.	3
4. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.	5
5. Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja toimintamuodot.	6
6. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.	9
7. Arvoperusta.	10
8. Oppimiskäsitys.	12
9. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.	13
10. Laaja-alainen osaaminen.	14
11. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.	17
12. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.	21
13. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.	22
14. Pedagogisen toiminnan viitekehys.	25
15. Pedagoginen dokumentointi.	29
16. Monipuoliset työtavat.	30
17. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.	31
18. Oppimisen alueet.	32
18.1. Kielten rikas maailma.	33
18.2. Ilmaisun monet muodot.	34
18.3. Minä ja meidän yhteisömme.	35
18.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni.	36
18.5. Kasvan, liikun ja kehityn.	37
19. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.	39
20. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet.	40
21. Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana.	41
22. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.	42
23. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.	44
24. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.	45

1. Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta, arviointi ja kehittäminen

Paimion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään varhaiskasvatuksen hoito-, kasvatusta- ja opetustyön, huoltajien ja varhaiskasvatuksen yhteistyön sekä muun toiminnan järjestämisestä ja toteuttamisesta valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta. Varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa.

Varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu yhteiseksi Paimion kaupungin päiväkotien ja perhepäivähoitoyksiköille. Jokainen yksikkö laatii lisäksi vuosittain varhaiskasvatussuunnitelmaan perustuvan yksikkökohtaisen toimintasuunnitelman, jossa tarkennetaan, miten varhaiskasvatussuunnitelmaa kussakin yksikössä kyseisen vuoden aikana toteutetaan. Perhepäivähoidossa tehdään yksiköiden yhteinen toimintasuunnitelma. Nämä vuosittaiset toimintasuunnitelmat viedään koulutuslautakunnan hyväksyttäväksi. Huoltajille jaetaan tiedote toimintasuunnitelmassa päätetyistä keskeisistä asioista toimintavuoden alussa. Yksityiset varhaiskasvatuspalvelujen tuottajat voivat käyttää kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaa tai laatia oman suunnitelmansa.

Paimion varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta ja kehittämisestä vastaa Vasu-työryhmä. Varhaiskasvatussuunnitelman laadintaprosessi on sisältänyt henkilöstön koulutusta, paikallisen varhaiskasvatustyön arviointia ja suunnittelua päiväkodeissa ja perhepäivähoitajien tiimitapaamisissa sekä työpajatyöskentelyä. Työpajoihin on osallistunut edustajia kaikista päiväkodeista ja perhepäivähoidosta sekä yksityisistä varhaiskasvatuksen yksiköistä. Keskeisenä näkökulmana työpajoissa on ollut kasvattajan arvomaailman, ammattiroolin sekä pedagogisen toiminnan arviointi. Varhaiskasvatussyksiköistä saatuja näkökulmia sekä työpajoista koottua materiaalia on kirjattu varhaiskasvatussuunnitelmaan. Myös huoltajia ja lapsia on osallistunut suunnitelmatyöskentelyyn. Huoltajia pyydettiin kirjoittamaan lapsensa varhaiskasvatukselle asettamistaan odotuksista ja toiveista. Kirjoitus laadittiin omalle lapselle osoitetun kirjeen muotoon. Varhaiskasvatussyksiköt puolestaan hankkivat tietoa lasten näkemyksistä ja toiveista erilaisilla toimintatavoilla: ekaluokkalaisten ainekirjoituksilla päiväkotimuistoistaan, lasten toimintapistesuunnitelmilla ja lasten haastatteluilta. Näitä huoltajien ja lasten ajatuksia ja toiveita on otettu huomioon varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajia on osallistunut varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja päivittämiseen. Koska Paimiossa esiopetusta toteutetaan osana päiväkotien toimintaa, ovat esiopetuksen edustajat olleet kiinteästi mukana varhaiskasvatussuunnitelmatyössä. Opetuspäällikkö on osallistunut Vasu-työryhmään ja perusopetuksen edustajilta on tarvittaessa pyydetty lausuntoja. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön asiantuntemusta on hyödynnetty lapselle suunnatun tuen suunnittelussa.

Varhaiskasvatussuunnitelman käyttöä tuetaan henkilökunnan koulutuksen ja pedagogisten keskustelutilaisuuksien avulla. Suunnitelman toteutumista arvioidaan yksiköissä suunnittelupäivien yhteydessä vähintään kerran vuodessa. Päiväkodit ja perhepäivähoito laativat toimintavuoden päättyessä yksikkökohtaiset toimintakertomukset, joissa kuvataan ja arvioidaan myös varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista. Huoltajien palaute ja ideat otetaan kehittämistyössä huomioon. Huoltajille tarjotaan erilaisia mahdollisuuksia osallistua varhaiskasvatussuunnitelman arviointiin ja kehittämiseen. Vuosittaisessa asiakastytyväisyyskyselyssä yhtenä osa-alueena on varhaiskasvatustyön laatu. Lasten mielipiteitä ja ideoita kuullaan päivittäisessä toiminnassa ja heidät otetaan mukaan toiminnan kehittämiseen.

Koko kaupungin tasolla Paimion varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan säännöllisesti järjestettävissä pedagogisissa foorumeissa. Niissä syntyneitä johtopäätöksiä hyödynnetään kehittämistyössä. Mikäli varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa toteutetaan muutoksia, vastaavat muutokset tehdään myös Paimion varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatussuunnitelmaa voidaan tarkistaa myös paikallisista tarpeista lähtien.

2. Paikalliset erityispiirteet ja varhaiskasvatuksen järjestämisen tavat

Paimiossa varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu siten, että sitä voidaan noudattaa päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa niin kaupungin kuin yksityisen palveluntuottajankin toteuttamassa varhaiskasvatuksessa. Niistä toimintamalleista, jotka poikkeavat päiväkotija perhepäivähoidon toiminnassa toisistaan, on ohjeistus kirjattu erillisenä kummallekin. Varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu suomenkielistä varhaiskasvatusta varten.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa on otettu huomioon Paimion kaupungin:

- esiopetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan suunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- Paimion kaupungin ja Sauvon kunnan oppilashuoltosuunnitelma
- Paimion varhaiskasvatuksen ja sosiaali/perhetyön yhteistyön toimintamalli
- seudullinen kotoutumissuunnitelma

Varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu yhteistyössä esiopetuksen ja perusopetuksen kanssa siten, että se muodostaa luonnollisen jatkumon lapsen varhaiskasvatuksesta esiopetuksen kautta perusopetukseen mukaan lukien koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan. Paimiossa varhaiskasvatuspalvelut ovat osana sivistyspalveluja, yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa laatineet lastensuojelulain mukaisen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman sekä oppilashuoltosuunnitelman, jotka ohjeistavat lasten ja nuorten kasvun, kehityksen ja oppimisen tuen sekä oppilashuollon toteuttamista. Lisäksi suunnitelmatyön yhteydessä on päivitetty yhdessä sosiaali- ja perhetyön kanssa perheiden tukemisen toimintamalli. Varhaiskasvatuspalvelujen tarjoamisessa noudatetaan Turun seudullista kotouttamissuunnitelmaa.

Paimiossa käytössä olevat lapsen kehitystä kuvaavat seurantalomakkeet Viisari ja Neppari sisältyvät varhaiskasvatussuunnitelman mukaiseen toimintaan. Kasvatustyön tueksi on laadittu myös kiusaamisen ehkäisyn ja väkivaltatilanteiden toimintamalli. Lisäksi yksiköiden käyttöön on koottu materiaalia maahanmuuttajataustaisten lasten vastaanottamista ja heidän kanssaan toimimista varten. Varhaiskasvatuspalvelujen järjestämisen ja toiminnan arvioinnissa käytetään Paimion varhaiskasvatuspalvelujen arviointisuunnitelmaa.

3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma hänen aloittaessaan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Esiopetuksessa olevalle, täydentävään varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma esiopetussuunnitelman yhteyteen. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana on lapsen etu ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet ja toimenpiteet niiden saavuttamiseksi asetetaan pedagogiselle toiminnalle, ei lapselle. Kirjaukset kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevien tavoitteiden, toimenpiteiden ja sopimusten pohjalta laaditaan lapsiryhmän yhteinen suunnitelma, ryhmävasu. Yksittäisten lasten suunnitelmat luovat pohjan toiminnan suunnitteluun sekä toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämiseen.

Lapsen vasu on jatkuva prosessi, joka koostuu tiedon hankinnasta, keskusteluista, vasun kirjaamisesta, arvioinnista ja kehittämisestä. Prosessiin osallistuvat kaikki lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntijuutta voidaan käyttää perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee ottaa huomioon lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa. Ne voidaan saada selville lapsen kanssa keskustelemalla ja häntä aidosti kuuntelemalla. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitetessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia esimerkiksi kasvunkansioita, lapsen töitä, valokuvia ja lapsesta laadittuja havainnoita. On tärkeää, että huoltajan ja henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon suunnitelmassa.

Paimiossa suunnitelman laatimista varten on käytössä erillinen lomake.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma sisältää seuraavat asiat:

- lapsen perustiedot
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt
- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet, toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi sekä toteutumisen arviointi
- lapsen tuen tarpeen arviointi kolmiportaisen tuen mukaisesti
- tarvittaessa pedagoginen arvio ja selvitys
- henkilöstön, huoltajien ja lapsen yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu
- liitteenä mahdollinen lääkehoitosuunnitelma.

Ryhmävasun tarkoituksena on auttaa kasvattajaa/kasvatustiimiä suunnittelemaan, toteuttamaan, arvioimaan ja kehittämään työtään Paimion varhaiskasvatussuunnitelman periaatteiden ja lapsiryhmän lasten yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Se määrittelee ryhmän arjen toimintaa. Ryhmävasuun kootaan yhteen lasten vasuista kerätty tieto ja niiden pohjalta muodostetaan koko ryhmää koskevat pedagogiset tavoitteet ja toimintatavat sekä tarkoituksenmukainen

oppimisympäristö. Ryhmävasu laaditaan viimeistään alkusyksystä ja sitä työstetään jatkuvasti koko toimintakauden ajan.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on arvioitava ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä asiakirja. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa säilytetään lukitussa paikassa lapsen päiväkodissa tai perhepäivähoitoyksikössä niin kauan, kun lapsi on kyseisessä yksikössä. Lapsen siirtyessä pois varhaiskasvatuksesta suunnitelma toimitetaan kaupungin varhaiskasvatustoimistoon, jossa se arkistoidaan.

4. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Paimion kaupungissa ei toteuteta vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvää varhaiskasvatusta. Mikäli sellaista tulevaisuudessa tarjotaan, tulee sen toiminnassaan täyttää Paimion varhaiskasvatussuunnitelman mukaiset toimintaehdot. Tarvittaessa varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään vaihtoehtoisen pedagogiikan tai erityiseen katsomukseen liittyvän varhaiskasvatuksen osalta.

5. Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen tehtävä ja velvoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki, tasa-arvolaki, Euroopan ihmisoikeussopimus, YK:n lapsen oikeuksien sopimus, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista sekä YK:n kestävä kehityksen tavoitteet. Varhaiskasvatusta kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Varhaiskasvatuksessa turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua. Kiusaamista ehkäistään ja siihen puututaan välittömästi. Varhaiskasvatusta järjestettäessä toimitaan yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

Varhaiskasvatuksen tavoitteet

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatustalossa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatustalossa mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatustyöympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatustyöntekijöiden välillä;
6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;

7. tunnistaa lapsen yksilöllinen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmetyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestäväan toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatus Paimiossa

Paimiossa varhaiskasvatusta tarjotaan päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa kaupungin omana toimintana sekä yksityisten palveluntuottajien tarjoamana. Nämä kaikki toimintamuodot toimivat rinnakkain tarjoten perheille mahdollisuuden valita lapselleen sopivimman varhaiskasvatuspalvelun. Kaupungilla on käytössä palveluseteli yksityisiä päiväkotia ja ryhmäperhepäivähoitopaikkoja varten sekä yksityisen hoidon tuen kuntalaisia yksityistä perhepäivähoitoa varten. Kaupungin varhaiskasvatuspalvelujen viranhaltijat ovat säännöllisesti yhteistyössä yksityisten palvelun tuottajien kanssa koskien palvelujen järjestämistä sekä toiminnan ohjausta, neuvontaa ja valvontaa. Avointa varhaiskasvatusta toteutetaan Paimiossa muun muassa kolmannen sektorin järjestämänä lasten ja perhekerhotoimintana sekä Paimion opiston muskarikerhoina.

Päiväkodeissa annettava varhaiskasvatus ja perhepäivähoidon varhaiskasvatus eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Päiväkodeissa lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarusuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoituksen ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Kasvatus-, opetus- ja hoitotyössä korostuu pedagoginen näkökulma. Jokaisella päiväkodilla on sen toiminnasta vastaava johtaja. Kokonaisvastuu lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, toteutumisesta sekä arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajalla ja integroidussa erityisryhmässä myös varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsiryhmän kasvatus-, opetus- ja hoitohenkilöstö suunnittelee ja toteuttaa toimintaa yhdessä. Tarvittaessa toiminnan suunnitteluun ja totuttamiseen osallistuvat myös varhaiskasvatuksen erityisopettajat ja päiväkodin muu henkilökunta.

Perhepäivähoidossa varhaiskasvatus toteutuu pienessä ryhmässä. Perhepäivähoitaja työskentelee omassa kodissaan, joka on hyväksytty perhepäivähoitopaikaksi. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää myös kahden tai erityistapauksessa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Leikki, ulkoilu lähiympäristössä ja kotoiset askareet luovat pohjaa lapsen oppimiselle. Lapsiryhmiä muodostettaessa kiinnitetään huomiota tarkoituksenmukaisuuteen. Perhepäivähoitaja toimii yhteistyössä alueen/ tiimin muiden hoitajien kanssa. Perhepäivähoitajan esimiehenä toimii varhaiskasvatusohjaaja. Hänen tehtävänä on pedagogisesti ohjata, tukea ja valvoa perhepäivähoitajan tavoitteellisen toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Varhaiskasvatusta tarjotaan kokopäivätoiminnan lisäksi osa-aikaisena. Esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus pyritään tarjoamaan aina samassa paikassa kuin esiopetus. Vuorohoitoa tarjotaan siihen oikeutetuille perheille Tapiolan vuorohoitopäiväkodissa. Paimion koulutuslautakunta on määrittellyt lasten vuorohoidon toteuttamisen periaatteet.

Paimiossa on yksi integroitu erityisryhmä. Tämän lisäksi tukea tarvitsevien lasten varhaiskasvatusta toteutetaan kaikissa yksiköissä. Konsultoivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat arvioivat lasten tuen tarvetta, konsultoivat yksiköiden henkilökuntaa sekä organisoivat lasten tuen järjestämistä ja yhteistyötä huoltajien kanssa. Verkostotyötä tehdään sosiaali- ja terveydenhuollon sekä tarvittaessa muiden alojen asiantuntijoiden kanssa.

Päiväkodeissa työskentelee lisäksi varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitajia tukea tarvitsevien lasten kanssa.

Varhaiskasvatusta annetaan suomen kielellä. Ruotsin tai muulla varhaiskasvatuslaissa määrätyllä kielellä annettava varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä muiden kuntien ja yksityisten palveluntuottajien kanssa. Osa suomenkielisestä varhaiskasvatuksesta voidaan antaa myös muulla kielellä kielirikasteisena. Varhaiskasvatuksessa otetaan myönteisellä tavalla huomioon lasten erilaiset kielelliset, kulttuuriset, katsomukselliset ja uskonnolliset taustat.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Perheen hakiessa lapselleen varhaiskasvatuspaikkaa huoltajan kanssa neuvotellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan myös lapsen jo ollessa varhaiskasvatuspalvelujen piirissä.

6. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatuksessa tuetaan ja edistetään lapsen kasvua ja kehitystä sekä luodaan perustaa lapsen oppimisen polulle. Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perusta. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä. Huoltajat ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Varhaiskasvatusyksikkö tiedottaa huoltajia toiminnastaan. Päivittäisissä kohtaamisissa ja ennalta sovituisissa tapaamisissa keskustellaan toiminnasta ja lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. Lasten osaamistasolle ei varhaiskasvatuksessa aseteta tavoitteita. Jokaiselle lapselle tehdään oma, hänen tarpeidensa mukainen varhaiskasvatussuunnitelma, jossa tavoitteet ja toimenpiteet kohdistetaan pedagogiselle toiminnalle.

Ennen lapsen varhaiskasvatussuhteen alkamista tai varhaiskasvatuksen paikan vaihtumista perheelle tarjotaan mahdollisuus tutustua yhdessä lapsen kanssa tulevaan varhaiskasvatuksen paikkaan. Huoltajien kanssa käydään tutustumiskeskustelu, jossa sovitaan muun muassa hoitoajoista ja muista käytännön järjestelyistä. Sujuvaa oppimisenpolkua turvataan mm. toimivalla nivelvaiheyhteistyöllä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen sekä esi- ja perusopetuksen välillä. Esiopetus on osa varhaiskasvatusta, jolloin näiden toimintamuotojen yhteistyö on päivittäistä. Toimiva yhteistyö ja tiedonsiirto on tärkeää silloin kun lapsi siirtyy varhaiskasvatuyksiköstä toiseen. Tiedonsiirrosta yksiköiden välillä vastaavat päiväkodin johtajat, varhaiskasvatusohjaaja ja ryhmien varhaiskasvatuksen opettajat sekä tukea tarvitsevien lasten osalta varhaiskasvatuksen erityisopettaja erillisen ohjeistuksen mukaisesti.

7. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen, varhaiskasvatustien ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on ja kasvattaja näkee hyvän jokaisessa lapsessa. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä. Vuorovaikutuksessa lasten ja heidän huoltajiensa kanssa toimitaan kunnioittavasti ja myönteisesti.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävä elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Kasvattaja tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Kasvattaja ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista, ihanteista ja tunteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus

- ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on.
- hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen.
- leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan.
- rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti.
- yhteisöllisyyteen, ryhmään kuulumiseen ja ystävytyteen.
- saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.

Elämyksellisyys tulee olla läsnä varhaiskasvatuksen arjessa. Elämys syntyy pienistä arkipäivien kokemuksista ja kohtaamisista. Se jättää aina positiivisen jäljen mieleen. Paimion varhaiskasvatuksessa lapselle luodaan fyysisesti, sosiaalisesti ja psyykkisesti hyvät, tutut ja turvalliset puitteet. Kasvattaja on turvallinen aikuinen, lasta tukeva ja kannustava sekä läheinen ja läsnäoleva. Muutoksia pysyviin ja turvallisiin vuorovaikutussuhteisiin tehdään harkitusti ja tarpeen vaatiessa suunnitelmallisesti.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatustyöllä on merkittävä rooli ennaltaehkäisevänä lastensuojelutyönä; lasten oikeuksien valvojana, edistäjänä ja puolustajana.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemysiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi. Luottamus ja avoimuus näkyvät Paimiossa perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä niin jokapäiväisissä kohtaamisissa, vasu-keskusteluissa kuin sähköisessä viestinnässäkin.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle. Maailmanlaajuisista uhkakuvista huolimatta lasten tulee saada viettää huoletonta elämää ja säilyttää luottamuksensa tulevaisuuteen. Sukupolvien välinen vuorovaikutus ja kulttuuriperinnön siirtäminen kasvattavat lapsen käsitystä itsestään ja ympäröivästä yhteisöstä.

8. Oppimiskäsitys

Nykyvarhaiskasvatuksen oppimiskäsityksen mukaan lapsi on oppimisensa subjekti ja tekijä, ei opetuksen kohde. Lapset omaksuvat uusia tietoja ja taitoja kiinteässä vuorovaikutuksessa toisten lasten, aikuisten, eri yhteisöjen ja lähiympäristön kanssa. Oppimista tapahtuu koko ajan, muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Oppiminen on kokonaisvaltainen tapahtuma, jossa toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu yhdistyvät. Olennaista oppimisessa on lasten oma toiminta ja luottamus omiin mahdollisuuksiinsa oppijana. Lapset oppivat leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Lasten kokemusmaailmat eroavat paljon toisistaan ja niillä on vaikutusta heidän oppimiseensa. Kasvattaja on esimerkkinä ja tukena lapselle.

Lapsi oppii parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Lapsen tahdolla ja kehittyvällä taidolla toimia yhdessä on merkitystä oppimiselle. Hän on aktiivinen, innostuva, tiedonhaluinen ja ennakkoluuloton uutta kohtaan. Mielikuvitus ja hassuttelu luovat oppimisen iloa ja edistävät oppimista. Lapsen minäkäsitys ja itsesäätelytaidot ovat kehittymässä. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

9. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeitä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoitetaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille, laaja-alaiselle osaamiselle ja pedagogiselle toiminnalle asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatusta ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

10. Laaja-alainen osaaminen

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Osaaminen tarkoittaa kykyä käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Toisaalta tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lapsen omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Se vahvistuu vähitellen oppimisen polun aikana eri tiedon- ja taidonaloihin liittyvässä opiskelussa sekä arjen toiminnassa ja vuorovaikutuksessa. Laaja-alaisen osaamisen tarve korostuu ympäröivän maailman muuttuessa. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu ja työn teko sekä kansalaisena toimiminen edellyttävät nyt ja tulevaisuudessa laaja-alaista, tiedonalarajat ylittävää osaamista.

Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet tukevat heidän valmiuttaan suuntautua elinikäisen oppimisen polulle ja luovat pohjaa kestäväen elämäntavan omaksumiselle. Lasten laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa opeteltavia tietosisältöjä enemmän se, miten varhaiskasvatuksessa työskennellään, millaisiksi oppimisympäristöt rakennetaan sekä miten lasten oppimista ja hyvinvointia tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen kehittämisen tehtävä otetaan huomioon kaikessa varhaiskasvatuksen toiminnassa: toimintakulttuuria ja oppimisympäristöjä kehitettäessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on rohkaista ja auttaa lapsia kehittämään ajattelun ja oppimisen taitojaan sekä vahvistaa lasten luottamusta omaan osaamiseensa. Paimiossa pidetään tärkeänä, että aikuinen ymmärtää lapsen näkökulmaa: lapsen järjestys voi olla aikuiselle kaaos. Toiminnassa tärkeintä on prosessi eikä tuotos.

Lasten muistin ja mielikuvituksen kehittymistä tuetaan esimerkiksi lorujen, musisoinnin ja draamatoiminnan avulla. Leikin, pelien ja erilaisten ongelmanratkaisu- ja tutkimustehtävien käyttö tarjoaa lapsille elämyksiä sekä oivaltamisen ja uuden löytämisen iloa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan iän ja kehityksen mukaisesti. Monipuolinen liikkuminen ja havaintomotoriset harjoitukset tukevat lasten oppimista. Lapsia kannustetaan kokeilemaan ja opettelemaan myös heille vaativia asioita ja heitä ohjataan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heitä rohkaistaan iloitsemaan onnistumisista ja kannustamaan toisia sekä samalla olemaan lannistumatta epäonnistumisista. Toimintaa dokumentoidaan, siitä keskustellaan, ja sen onnistumista pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla autetaan lapsia havaitsemaan edistymistään ja oppimistaan.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys yksilön toimintakyvylle ja hyvinvoinnille kulttuurisesti monimuotoisessa maailmassa. Turvallisessa ilmapiirissä lapsi uskaltaa ilmaista itseään. Taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita kuuluu hyvään vuorovaikutukseen ja kulttuuriseen osaamiseen. Myönteisten ihmissuhteiden luominen ja ongelmatilanteiden rakentava ratkaiseminen edellyttävät yhteistyötaitoja. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja turvallisesti vertaisryhmän ja lähiyhteisön aikuisten kanssa.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin sekä toimimaan heidän kanssaan. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Juhlat, leikit ja yhteistyöhön perustuva toiminta luovat mahdollisuuksia harjoitella käyttäytymistä eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lapsia kohdellaan arvostavasti ja heitä ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Lasten kanssa tutustutaan lähiympäristöön ja sen kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Heitä ohjataan arvostamaan oman ja toisten perheiden perinteitä ja tapoja. Lasten kielitietoisuuden kehittymistä tuetaan ja heitä rohkaistaan ilmaisemaan itseään eri keinoin.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtiminen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat tärkeitä kaikille. Kyse on yksilön hyvinvoinnista sekä kestävään elämäntapaan sitoutumisesta. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävä elämäntavan mukaisia valintoja. Lapsia rohkaistaan edellytystensä mukaan ottamaan vastuuta ja toimimaan itsenäisesti. Varhaiskasvatuksessa aikuinen tukee lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen omalla esimerkillään ja positiivisella asenteella.

Yhteistyössä huoltajien kanssa käsitellään lasten arkielämän ryymiä sekä ruokailun ja levon merkitystä. Erityisesti kiinnitetään huomiota monipuoliseen ja riittävään liikuntaan lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edellytyksenä. Lasten kanssa liikutaan jalkaisin varhaiskasvatustyksikön lähiympäristössä ja heitä ohjataan liikkumaan turvallisesti liikenteessä.

Lasten kanssa pohditaan heidän hyvää oloaan edistäviä ja haittaavia tekijöitä. Heitä ohjataan pyytämään ja hakemaan apua tarvittaessa. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Tunne- ja turvataitokasvatuksen tavoitteena on vahvistaa

lapsen itsearvostusta, itsetuntemusta ja itseluottamusta, edistää tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Tavoitteena on lisätä lapsen valmiuksia toimia turvallisuutta uhkaavissa tilanteissa sekä rohkaista kertomaan huolistaan aikuiselle. Keskeinen opittava asia on itsemääräämisoikeus.

Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Se liittyy kykyyn hankkia, muokata, tuottaa, esittää, arvioida ja arvottaa tietoa erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Monilukutaitoon liittyy laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan tekstit voivat olla muun muassa kirjoitettuja, puhuttuja, audiovisuaalisia tai digitaalisia. Monilukutaito sisältää erilaisia lukutaitoja, kuten peruslukutaidon, numeerisen lukutaidon, kuvallisuuden ja medialukutaidon. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Sen kehittyminen luo perustaa muulle oppimiselle ja opiskelulle. Monilukutaidon kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudessa ja jatkuu koko elämän ajan. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten monilukutaidon kehittymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Lapsia kannustetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan erilaisia viestejä myös digitaalisessa ympäristössä. Niiden avulla opetellaan ilmaisua ja vuorovaikutusta ja niiden herättämiin ajatuksiin ja tunteisiin eläydytään yhdessä. Lasten kuvallisuuden, kirjoittamisen, lukemisen ja numeerisen lukutaidon sekä medialukutaidon kehittymistä tuetaan. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja, kuten elokuvia, leikkiloruja ja musiikkia. Lasten osallisuus vahvistuu monilukutaidon kehittymisen myötä. Samalla lasten maailma avautuu, jäsenyyttä ja saa uusia merkityksiä.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin heidän ikä- ja kehitystasolleen sopivalla tavalla. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustaa demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten vähitellen kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

11. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatustyön arvoja, asenteita ja tapoja. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyytteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

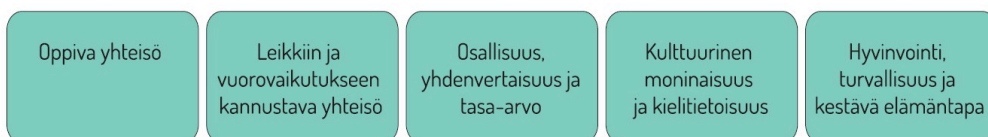
Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen.

Paimiossa toimintakulttuuria arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti monipuolisten kokous- ja koulutusikäntöiden kautta. Esimerkkejä näistä ovat mm. päiväkotien yhteiset pedagogiset foorumit, tiimien säännölliset suunnittelupalaverit, kaksi kertaa vuodessa pidettävät

päiväkodin koko henkilöstön työn kehittämis- ja suunnittelupäivät sekä vuosittainen koko varhaiskasvatushenkilöstön yhteinen koulutuspäivä.

Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Huoltajilta ja lapsilta saadaan tietoa arjessa heidän kokemuksistaan ja mielipiteistään. Vuosittain heillä on mahdollisuus arvioida varhaiskasvatuksen toimintaa asiakastyytyväisyyskyselyn muodossa. Oppiva työyhteisö pystyy kyseenalaistamaan asioita ja kehittämään uusia toimintatapoja yhdessä asetettujen tavoitteiden pohjalta kannustavassa ilmapiirissä.

Varhaiskasvatuksen kehittyvä toimintakulttuuri

Yhteistyö

Oppimisympäristöt

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Kasvattaja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä tunnistaa toimintakulttuurissa leikkiä rajoittavat tekijät. Kasvattaja on läsnä leikitilanteissa. Hän antaa tilaa lasten omalle toiminnalle mutta on aina lasten saatavilla ja tarvittaessa osallistuu aktiivisesti leikkiin. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Lapsilla ja aikuisilla on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin. Leikki saa näkyä ja kuulua.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Kasvattaja tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen. Niin päiväkotin kuin perhepäivähoitoryhmä antaa lapselle mahdollisuuden oman ikäiseen leikkiseuraan. Perhepäivähoitajien tiimitoiminta luo lapselle tilaisuuksia toimia isommassa ryhmässä. Yhteistyö päiväkotien ja ryhmäperhepäivähoidon kanssa on suotavaa ja kehittämisen arvoista.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Paimiossa toimintakulttuuri tukee yhteistyötä, yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Kasvattajien tehtävä on varmistaa, että kaikki lapset saavat ilmaista näkemyksiään ja mielipiteitään ja että lasten ideoita ja aloitteita otetaan huomioon toiminnassa lapsilähtöisesti. Projektiluontoisessa ja pienryhmätyöskentelyssä lasten yksilöllisyys pääsee parhaiten toteutumaan. He saavat kokemuksia ryhmää koskevasta päätöksenteosta ja erilaisista työtehtävistä. Tunneilmaston turvallisuus mahdollistaa aidon vuorovaikutuksen kaikille lapsille. Lasten tekemiä päätöksiä ja toimintaa arvioidaan yhdessä ja samalla lapsia ohjataan vähitellen kantamaan yhdessä vastuuta. Näin lapsille syntyy kokemuksia osallisuudesta ja toimijuudesta.

Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, syntyperään, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa ja minkälaisen mallin ne antavat lapsille. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä. Lapsia kohdellaan sukupuolisensitiivisesti. Sukupuoli ei määritä leikin sisältöä eikä lelujen tarjontaa. Kasvattaja tukee lasten tekemiä valintoja, vaikka ne olisivat perinteisten arvojen, asenteiden tai käsitysten vastaisia. Hän myös tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Kasvattajat ovat lapsille kielellisiä malleja ja tiedostavat kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin. Paimiossa on tämän tueksi varhaiskasvatuksen käytössä monikulttuurisuusopas.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen on ryhmäilmiö, joka pitää sisällään kiusatun, kiusaajan sekä sivusta seuraajien roolit. Osallisena on siis koko ryhmä. Kiusaaminen ilmionä liittyy myös lapsen vielä kehittymättömiin itsesäätelyn taitoihin. Paimiossa varhaiskasvatuksessa on käytössä toimintamalli, joka sisältää ohjeet siitä miten kiusaaminen tunnustetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti. On tärkeää, että lapsi saa olla oma itsensä ja kokea olonsa turvalliseksi. Ryhmässä luodaan yhdessäolon säännöt. Tähän tarvitaan empaattisen aikuisen aktiivista läsnäoloa ja osallistumista, mallina olemista sekä tukea ja ohjausta, jotta lapset oppivat toistensa huomioimista. Kaikki lapset ovat samanarvoisia eikä ketään saa syrjiä, kaikilla lapsilla on samat oikeudet. Arvostavasti kohdattu lapsi oppii arvostamaan myös muita. Erimielisyyksien ratkominen on oppimistilanne, jossa edistetään lasten osallisuutta ja arjen elämänhallintataitoja. Lasten kanssa opetellaan

tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Tätä varten Paimiossa on käytössä pienille lapsille suunniteltu sovittelun toimintamalli MiniVerso. Se on arjen työkalu, jonka avulla ohjataan lapsia löytämään ristiriitatilanteelle yhteinen ratkaisu. Silloin, kun lapsi ei osaa jossakin tilanteessa toimia rakentavasti on tärkeää, että häneen suhtaudutaan myötätuntoisesti ja rohkaistaan uusien taitojen oppimiseen. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä niihin ratkaisuja.

Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmentetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön.

12. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Paimiossa varhaiskasvatusta järjestetään hyvin erilaisissa oppimisympäristöissä; perhepäivähoitokodeissa, pienissä ja suurissa päiväkodeissa. Näistä osa sijaitsee keskustassa ja osa maaseutumaisemissa. Toimivilla oppimisympäristöillä tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa tilojen lisäksi paikkoja, välineitä, yhteisöjä ja käytäntöjä, jotka tukevat lasten kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristöt muodostavat pedagogisesti monitahoisia ja joustavia kokonaisuuksia. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia ja kokea maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon.

Oppimisympäristöjen kehittämistä ohjaavat opetussuunnitelmassa määritellyt arvoperusta, oppimiskäsitys sekä toimintakulttuurin kehittämiseksi asetetut tavoitteet. Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Lisäksi otetaan huomioon lasten osaaminen, heidän kiinnostuksen kohteensa ja yksilölliset tarpeensa sekä esiopetuksen toteuttamisen periaatteet. Oppimisympäristöjen tulee olla turvallisia ja terveellisiä. Ne tarjoavat mahdollisuuksia leikkiä ja työskennellä rauhassa kiireettömässä ilmapiirissä, jolloin lapsille mahdollistuu prosessinomainen toiminta ja työskentely. Oppimisympäristöissä kiinnitetään huomiota ekologisuuteen, esteettisyyteen, ergonomiaan, esteettömyyteen sekä tilojen valaistukseen, sisäilman laatuun, siisteyteen ja viihtyisyyteen.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat luovat ilmapiiriltään turvallisen ja muita kunnioittavan oppimisympäristön. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Turvallisessa ympäristössä ryhmän keskinäinen vuorovaikutus on avointa, lapsia rohkaistaan kysymään ja lasten kysymyksiin vastataan. Tasapainoisessa kasvu-ympäristössä lapsi voi olla oma itsensä, häntä autetaan itsesäätelystä sekä rohkaistaan näyttämään erilaisia tunteita.

Paimio tarjoaa monipuolisen ympäristön oppimiselle. Erityisesti lähiluonto on kaikkien helposti saavutettavissa. Lähiluonto tarjoaa hyvät mahdollisuudet lapsille tutustua ja tutkia Suomen monimuotoista luontoa. Paimion rakennettu ympäristö historiallisista ajoista nykypäivään on myös saavutettavissa ja käytettävissä. Monipuoliset oppimisympäristöt tukevat lasten aktiivisuutta, terveen itsetunnon ja sosiaalisten taitojen kehittymistä sekä oppimaan oppimisen taitoja ja tasa-arvoa. Lapset osallistuvat oppimisympäristöjen suunnitteluun ja rakentamiseen. Heidän ideansa ja tuotoksensa näkyvät oppimisympäristöissä. Tämä tukee lasten osallisuutta ja antaa heille onnistumisen kokemuksia sekä vahvistaa vuorovaikutusta vertaisryhmän kanssa.

Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin lasten iän ja kehitystason mukaisesti. Lisäksi hyödynnetään eri yhteistyökumppaneiden, kuten koulun, kirjasto-, kulttuuri- ja liikuntatoimen tarjoamia mahdollisuuksia. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille. Lasten omia leikkikaluja, tieto- ja viestintäteknologisia laitteita ja muita välineitä voidaan käyttää huoltajien kanssa sovitulla tavalla. Tavoitteena on, että oppimisympäristöt muodostavat lapsille kokonaisvaltaisen oppimaiseman ja kannustavat aktiiviseen, yhteisölliseen ja itsenäiseen oppimiseen.

Oppimisympäristöjen arvioiminen ja kehittäminen on jatkuvaa toimintaa. Sitä toteutetaan muun muassa päivittäisessä toiminnassa ja erilaisissa palavereissa. Lasten osallisuus oppimisympäristöjen suunnittelussa ja muokkaamisessa on lapsilähtöisen pedagogiikan yksi edellytys. Huoltajien näkökulmaa oppimisympäristöihin selvitetään esimerkiksi vuosittaisessa asiakastytyväisyyskyselyssä.

13. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on vastuu huoltajien kanssa tehtävästä kasvatusyhteistyöstä. Tämä edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstön aloittelisuutta, aktiivisuutta sekä tasa-arvoista vuorovaikutusta huoltajien kanssa. Lähtökohtana on keskinäinen kunnioitus ja luottamuksen rakentaminen. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Yhteisenä tavoitteena on, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi. Yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö huolehtii siitä, että huoltajille välittyy mahdollisimman paljon informaatiota varhaiskasvatuksen toiminnasta ja lapsen elämästä siinä.

Päivittäiset kohtaamiset huoltajien kanssa ovat merkityksellisiä. Päivän tapahtumista ja kokemuksista kerrotaan yhdessä lapsen kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Lapsi saa kokemuksen, että hänelle tärkeät aikuiset toimivat yhteisymmärryksessä häntä koskeissa asioissa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhdessä huoltajien kanssa. Huoltajien kokemukset lastensa aiemmista kasvuympäristöistä, kehityksestä, oppimisesta ja mielenkiinnon kohteista otetaan huomioon. Huoltajien kanssa keskustellaan lasten kasvun ja oppimisen etenemisestä sekä perheen ja varhaiskasvatuksen arvoista, tavoitteista ja kasvatuskäytännöistä. Yhteistyön merkitys korostuu lasten kasvun ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Keskustelulle huoltajien kanssa varataan riittävästi aikaa ja heille tarjotaan mahdollisuuksia tutustua ja osallistua lapsensa varhaiskasvatuspäivään.

Eriyisen tärkeää yhteistyö on siirtymävaiheissa; lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa, hänen siirtyessään perhepäivähoidosta päiväkotiin, päiväkodista toiseen tai esiopetukseen. Onnistunut siirtyminen edistää lapsen turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia sekä kasvu- ja oppimisedellytyksiä. Siirtymätilanteissa perheille tarjotaan mahdollisuutta tutustumiskäynteihin ja -keskusteluun. Paimiossa on toimivat yhteistyön ja tiedon siirron käytänteet, joiden avulla lasten siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen tapahtuu mahdollisimman joustavasti lasten kasvua ja oppimista tukevalla tavalla. Tavoitteena on, että lapsen kasvun, oppimisen sekä hoidon järjestämisen kannalta keskeinen tieto siirtyy lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä.

Lasten huoltajilla on mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kieli- ja kulttuuritietoutta sekä muuta asiantuntemusta voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen toiminnassa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle. Huoltajien ja lasten antama palaute päivittäisessä kanssakäymisessä ja vuosittaisessa asiakastytyväisyyskyselyssä otetaan huomioon varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitettäessä.

tuntemme hoitajat nimeltä ja voimme jutella heidän kanssaan avoimesti tarvittaessa

toivomme, että molempien vanhempien mielipidettä kuunnellaan olemme kiinnostuneita päiväkodin tapahtumista ja kuinka lapsemme käyttäytyy ja viihtyy päiväkodissa

toimii positiivisessa yhteistyössä /yhteisymmärryksessä hoito/
vuorovaikutuksessa päiväkodin

henkilökunnan kanssa / tukea lapsen kehitystä → muodostamme eheän ja turvallisen kokonaisuuden kasvusi tueksi
syytely ei tuo toivottua tulosta

voi kertoa / keskustella päiväkodin aikuisten kanssa,
asioista puhutaan,

voi luottaa aikuisiin ja pystyä olemaan ajan tasalla siitä mitä hoidossa lapsi on oppinut arvostamme

hyvää yhteistyötä, varhaiskasvatusta yhdessä päiväkodin aikuisten ja lasten kanssa,
avoimesti,

hyvässä yhteistyössä ja luottamuksellisesti, lapsen asioista, kodin ja päiväkodin välinen kommunikaatio ja yhteistyö takaavat lapsen hyvinvoinnin
molemmin puolin uskalletaan ottaa vaikeatkin asiat puheeksi

ilonaiheet saa kuulla päivän

kuulumiset niin hyvistä

kuin

huonoista jutuista/ hetkistä/ pienikin raportti on kiva emme aina ehkä ehditä miettiä pk:n arkea, mutta meille voi kertoa päiväkotijuttuja, vaikka ei kysytäkään!

Paimion varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä neuvolan, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Neuvolan laajaan 4- ja 5-vuotiaiden terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Näitä arvioita kutsutaan Paimion varhaiskasvatuksessa Neppariksi ja Viisariksi. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Yhteistyö kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien välillä on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

14. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista. Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta, oppimiskäsitys, niihin pohjautuva toimintakulttuuri sekä monipuoliset oppimisympäristöt, yhteistyö ja työtavat. Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös oppimisen alueet. Laadukkaana pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (Luku 10).

Paimiossa pedagogisessa toiminnassa korostetaan **leikkiä** (osio 3.1 ja 4.4), **lapsilähtöisyyttä**, **mallintamista** sekä **kasvattajan aktiivista roolia**. Kasvatustoimintaa lähestytään kasvattajan oman toiminnan kautta. Paimion varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Näiden pohjalta laaditaan ryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Tämän pohjalta toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Lapsilähtöisyys ja osallisuus

Osallisuutta ei voi olla ilman lapsilähtöisyyttä. Paimiossa lapsilähtöisyys ohjaa käytännön toimintaa. Kasvattajien tehtävänä on varmistaa, että kaikki lapset saavat ilmaista näkemyksiään ja mielipiteitään.

Lapsilähtöisessä toiminnassa lasten omat ideat, ajatukset ja tuntemukset, heidän vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet sekä tarpeet ovat kasvattajalle tärkeitä ja ne toimivat lapsen oppimisen, kasvun ja kehityksen ohjaajina. Lapsilähtöisessä toiminnassa lapsen ja aikuisen suhde on tasavertainen. Molemmilla on siis aloitteentekomahdollisuus ja molempia osapuolia kuunnellaan. Lapsi osallistuu aktiivisesti ja sosiaalisesti päätöksentekoon. Kasvatuksen tavoitteiden lähtökohdat määrittävät lapsen iän, kehitystason sekä kiinnostuksen kohteiden mukaan.

On tärkeää, että lapset saavat harjoitella päiväkodissa sellaisia taitoja, jotka vahvistavat heidän aktiivista toimijuuttaan. Kokemus kuulluksi tulemisesta vaikuttaa ratkaisevasti lasten hyvinvointiin ja sen vaikutus kantaa tulevaisuuteen. Lapset kasvavat aktiivisiksi ja osaaviksi ympäristössä, joka tarjoaa vaikuttamisen mahdollisuuksia ja malleja siitä, miten muiden kanssa ollaan yhdessä. Aktiivisuus tarkoittaa kykyä ajatella itse, ilmaista mielipiteitä ja olla aloitteellinen.

Omien toiveiden ja tarpeiden ilmaisemisen ohella osallisuuteen kuuluu taito huomioida toiset sekä taito neuvotella. Osallisuus on yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Tärkeitä osallisuuden kokemuksia lapselle syntyy yhteistoiminnassa muiden lasten kanssa. Leikkeihin mukaan pääseminen ja niissä tasavertaisena toimiminen vaikuttavat hyvin kokonaisvaltaisesti lapsen kokemaan osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen.

Arkisissa hetkissä on kyse oikeanlaisesta tavasta olla vuorovaikutuksessa lasten kanssa kiireettömästi ja aidosti läsnä. Osallisuus vaatii aikuisilta herkkyyttä kuunnella lapsia sekä taitoa tarttua heidän spontaaneihin ideoihin ja työstää niitä yhdessä. Lapsen puhuttelu omalla nimellä, lapsen tasolle fyysisesti meno, katsekontakti, kosketus ja sopivalla äänenpainolla puhuminen auttaa lasta ottamaan kasvattajan kertoman viestin vastaan. Ohjaustilanteita henkilökohtaistamalla ja tilannetta rauhoittamalla lapsen ei-toivottuun käyttäytymiseen pystytään puuttamaan tavanomaista tehokkaammin.

Kasvattajan asenne on lapsen osallisuuden kannalta ratkaiseva, koska päätösvalta on viimekädessä aina aikuisella. Kasvattajan on hyvä muistaa, että sanallisen viestimisen lisäksi hän toimii kasvattajana myös sanattoman viestin: eleiden, ilmeiden, äänenpainon ja -sävyn ilmaisijana.

Mallintaminen

Kasvattajan kasvatustietoisuuden tavoitteena on toimia työssään ammatillisesti, tietoisesti ja ymmärtäen omaa toimintaansa ja sen vaikutuksia. Hän tarvitsee herkkyyttä sekä kasvatustietoisuutta voidakseen tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista.

Kasvattajan tehtävänä on olla mallina ja esimerkkinä lapsille. Hänen tulee kiinnittää erityistä huomiota oman toimintansa arvioimiseen sekä omien arvojensa ja valintojensa tiedostamiseen. On tärkeää tiedostaa oman esimerkin voima ja vaikutus lapsiin. Jos halutaan kehittää lapsissa ystävällisyyttä, parhaiten se onnistuu olemalla itse ystävällinen toisille. Jos toivotaan lasten olevan sinnikkäitä ja saattavan tehtävät loppuun, paras tapa on näyttää omaa esimerkkiä siitä, miten asioita saavutetaan sinnikkäällä harjoittelulla ja tekemällä töitä. Jokainen lapsi kehittää taitojaan ensisijaisesti jäljittelemällä ja seuraamalla heidän elämässään merkityksellisten ihmisten käyttäytymistä.

Suurimmalla osalla Paimion varhaiskasvatuksen lapsista on hyvät taidot esim. leikissä, kädentöissä, vuorovaikutuksessa. Mutta on myös lapsia, joilla on kehitykseen liittyviä ongelmia tai he eivät kotitilanteen takia ole saaneet riittävästi harjaannusta taidoilleen. Kasvattajan tehtävä on tulla silloin lasta vastaan hänen toiminnassaan. Hän tekee asioita lapsen kanssa yhdessä ja näyttää mallia myös itse tekemällä. Kasvattaja hyödyntää tilanteita toimia lapsen kanssa kahdenkesken. Ei ole väärin tehdä joskus asia yhdessä.

Lapset pitävät leikkivistä, hupsuttelevista ja mukaan heittäytyvistä aikuisista. Lapsi oppii luottamaan tällaiseen aikuiseen paremmin. Vuorovaikutus lasten kanssa muuttuu syvällisemmäksi ja merkityksellisemmäksi. Yhteistoiminnallisuus kasvaa yhteisten tavoitteiden avulla. Keskeytyksiä vältetään enemmän, toiminta jatkuu kauemmin, lapsituntemus lisääntyy, ja tilanteiden ennakointi mahdollistuu. Työntekijä oppii nauramaan myös itselleen. Aikuisen osallistuminen ei vähennä lasten luovuutta tai mielikuvitusta, mutta se rikastuttaa lasten leikkitaitoja.

Kun aikuinen on läsnä hetken tilanteessa, hän voi tarttua heti lasten ristiriitoihin, kiusaamiseen, torjutuksi tulemiseen, huomiotta jättämiseen tai jonkun leikin ulkopuolelle jättämiseen. Lapset saavat aikuiselta mallin, kuinka vältetään riitelyä ennakoivia ristiriitatilanteita. Aikuinen voi sanoittaa lapselle vuorosanoja, jotta hän löytää tien leikkiin pääsyyn. Kun toiminta rikastuu aikuisen aktiivisena osallistujana, myös osallisuus kasvaa. Aikuinen tarjoaa lapselle ajattelun ja oppimisen rakennusaineita. Myös Paimiossa otetaan käyttöön teesi: Älkää häiritkö leikkivää aikuista!

Esimerkki mallintamisesta:

Kuva 1: Lapsen piirtämä ihmishahmo ilman mallia.

Kuva 2: Kasvattaja ja lapsi piirtävät vierekkäin istuen, kumpikin omaa piirustusta. Aikuinen mallintaa piirtämistä edeten vaihe vaiheelta ja antaa sanallisia ohjeita.

Kuva 3: Lapsen myöhemmin vapaasti piirtämä ihmishahmo ilman mallia.

Kasvattajan oma toiminta

Kasvattaja on lapselle turvallinen aikuinen. Pedagogisesti toimiva aikuinen tunnistaa lapsen tarpeet jatkuvasti havainnoiden. Hän toimii tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Kasvattaja toimii vastuuntuntoisesti, kunnioittaen lasta ja hänen yksilöllisyyttä. Hän luo edellytykset lapsen spontaaniselle oppimiselle ollen aktiivisesti läsnä. Jatkuva aito läsnäolo on edellytys sille, että lapsi voi tulla huomioiduksi yksilönä. Hän on kiinnostunut lapsen kysymyksistä ja auttaa lasta löytämään vastauksia. Arki rakentuu vastavuoroisista tilanteista. Vuorovaikutus muodostuu sanoista, ilmeistä, eleistä ja teoista. Kasvattaja on aktiivisessa vuorovaikutuksessa lasten, heidän vanhempiansa sekä oman työyhteisönsä kanssa. Kasvattajan tehtävänä on luoda kuunteleva, ymmärtävä, rakastava ilmapiiri, johon kuuluu myös hassuttelu. Kasvattaja haluaa kehittyä työssään. Hän on kosketuksissa omiin tunteisiinsa ja arvioi itseään työntekijänä. Empatian käyttö on tärkeää. Lämmin auktoriteettisuhde lisää lasten halua toimia ohjeiden mukaan.

Varhaiskasvatus on pitkälti vuorovaikutuksessa olemista joko lasten tai aikuisten kanssa. Kasvatustyöhön tällöin vaikuttavat omat vuorovaikutuskokemukset, kasvuhistoria, omat kokemukset lapsuudesta ja vanhemmuudesta. Oman kasvattajuuden pohtiminen sekä siihen vaikuttavien tekijöiden tunnistaminen helpottavat myös yhteistyötä perheiden erilaisten tarpeiden parissa. Ammatillisuus merkitsee sitä, että on valmis tunnistamaan ja pohtimaan kasvatustyössä syntyneitä tunteita. Erilaisten tunteiden tunnistaminen ja käsittely helpottavat myös silloin kun vastassa on haasteellisempia hetkiä. Ymmärrys omasta kasvattajuudesta antaa herkät korvat kuulla ja sydämen tunnistaa aidosti lasten ja perheiden kokemuksia.

Kasvattaja on kaikessa vuorovaikutuksessaan lasten kanssa aktiivinen osallistuja. Hän työskentelee yhdessä lasten kanssa eikä vain anna ohjeita. Aikuinen motivoi lasten työskentelyä ilolla ja hassuttelulla. Hän antaa moottoria toimintaan, tukee kädestä pitäen tuettavaa lasta ja tulee tarvittaessa vastaan puoleen väliin. Kasvattaja lähestyy lapsia fyysisesti silmiin katsomalla samalta korkeudelta, varmistaen näin lapsen läsnäolon ja vuorovaikutuksen. Kosketusta käytetään apuna.

Kasvattaja reagoi ristiriitatilanteisiin selvittämällä riidan syytä. Hän kuuntelee kumpaakin osapuolta, miettii lapsen tarpeita ja puutteita selviytyä vuorovaikutustilanteissa. Hän tukee kiusaustilanteessa yhtäläillä kiusaajaa kuin kiusattua. Rankaiseminen tai jäähypenkin käyttäminen rangaistuskeinona korvataan mallintamalla kuinka tilanteessa tulisi toimia lasta tilanteessa ohjaten. Myös tilanteessa sopimattomasti käyttäytyneelle eli kiusaajalle annetaan syliä ja ymmärrystä tilanteessa. Konsultoivat keskustelut ja pohdinnat erityislastentarhanopettajan kanssa järjestetään tarvittaessa.

Kasvattaja hyödyntää päivän arkitilanteita pedagogisesti. Varhaiskasvatuksen arkitoimintapedagogiikka korostuu muun muassa ruokailu-, pukemis-, vessatus-, ja ulkoilutilanteissa. Ruokailtaessa keskustellaan pöydän ääressä. Aikuinen johdattelee teemoja ja rikastaa omalla esimerkillään lasten käyttämää sanavarastoa. Ruokapöytäkeskusteluissa voidaan muistella, suunnitella, pohtia, vertailla ja tutkia. Aikuinen ohjaa lapsiryhmän äänenkäyttöä, luo lämmintä ilmapiiriä, mahdollistaa ruokailuun keskittymisen, mutta ei vaadi hiljaisuutta. Pukemistilanteessa voidaan laulaa tai hassutella, keskustella tai pohtia. Pöydän ääressä toimintaan voidaan lisätä luovuutta, mielikuvitusta ja leikin siemeniä.

Kasvattajan aktiivinen rooli leikin tai toiminnan ohjaajana kehittää lasten ja kasvattajien lämmintä suhdetta. Ulkoilussa ja metsäretkillä toimitaan siten, että osa kasvattajista pitää silmällä kokonaisuutta, ja osa kasvattajista voi tekemällä havaintoja, ideoimalla tai mukana leikkimällä rikastuttaa lasten toimintaa ja leikkiä.

15. Pedagoginen dokumentointi

Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, osaamisesta, ajattelusta, oppimisesta ja tuen tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen avulla tarkastellaan lapsen kanssa hänen kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta. Dokumentointi sisältää myös haastatteluja, keskusteluja ja sadutusta. Dokumentointi voidaan tallentaa esimerkiksi kasvun kansioon. Kasvun kansio saa näkyväksi lapsen toiminnan, muistot ja oppimisen. Lapsella on mahdollisuus tutkailla kasvun kansiotaan keskustellen ja pohtien hänelle merkityksellisiä asioita. Pedagoginen dokumentointi toimii tukena vuorovaikutuksessa lapsen ja vanhempien kanssa. Lapsen kehitystä kuvaavat Viisari ja Neppari ovat myös tärkeitä dokumentoinnin välineitä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia.

16. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Paimion kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä sekä asianmukaista välineistöä ja materiaalia. Erilaisten työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista. Uusien työtapojen kokeilu ja kehittäminen tulee kuulua luontevasti perhepäivähoidon ja päiväkotien arkeen.

Monipuolisten työtapojen yhtenä edistäjänä toimii lapsiryhmien välinen yhteistyö sekä päiväkodeissa että perhepäivähoidossa. Toimintaa voidaan toteuttaa erilaisissa ryhmissä tilanteen ja tarpeiden mukaisesti. Kahden tai useamman ryhmän yhteistoiminnassa henkilöstöä on enemmän jolloin erikokoisilla ryhmäkoostumuksilla toimintaa voidaan toteuttaa useammilla työtavoilla yhtäaikaan.

17. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Paimiossa leikki on keskeinen varhaiskasvatuksen toimintatapa ja sille varataan tarpeeksi aikaa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Uppoutuessaan leikkiin lapsi oppii keskittymään, ponnistelemaan ja toimimaan pitkäjänteisesti. Luova ajattelu ja ongelmien ratkaiseminen ovat läsnä leikissä. Toisten kanssa vuorovaikutuksessa opitaan neuvottelemisen, vastavuoroisuuden ja itseilmaisun taitoja. Tärkeää on tunteiden ja ajatusten jakaminen ja yhteenkuuluvuuden ilo. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin. Leikki ilmenee muun muassa kilpailu- ja sääntöleikkeinä, sattumaan perustuvina leikkeinä, roolileikkeinä ja rajoja rikkovina leikkeinä, joissa halutaan järkyttää todellisuutta ja tuottaa nautinnollinen pyörtymyksen tunne kuten karusellissa.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää, riemun ja onnistumisen kokemuksia. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita. He luovat sosiaalisia suhteita. Lapset käsittelevät hyviä, mutta myös vaikeita kokemuksiaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta, ja samalla myönteinen tunneilmasto vahvistuu. Leikki jäsentää ja säätelee lapsen omaa ajattelua ja tunteita. Samalla hän oppii huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Vuorovaikutus luo perustan kielen ja ajattelun kehitykselle. Leikissä lapsi on taitavampi ja osaavampi kuin todellisuudessa. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä. Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä paikoissa.

Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittäessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Kasvattajan tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Kasvattaja havainnoi lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää kasvattajan ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havainnointi käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Tämä edellyttää herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla. Kasvattajan tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Lasten leikin kehittymistä ohjataan sekä leikin ulkopuolelta että olemalla itse mukana leikissä. Aikuisen fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä. Kun aikuinen luopuu auktoriteetista ja tulee mukaan yhteisen oppimisen ja tekemisen prosessiin, lasten aloitteellisuus ja oppimismotivaatio vahvistuvat. Leikki ja tutkiminen saavat enemmän huomiota kuin lopputulos. (kts.lisäksi mallintaminen ja aikuinen kasvattajana)

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Keskustelemalla leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa voidaan edistää lasten leikkien kehittymistä.

18. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista *erilaisin työtavoin*. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan. Lasten mielenkiinnon kohteet, *kysymykset* ja osaaminen muodostavat toiminnan keskeisen lähtökohdan. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää erikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Oppimisen alueet on ryhmitelty viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteidömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn

Oppimisen alueet

Kuva 5: Oppimisen alueet. Opetushallitus-Perusteet, oheismateriaali.

18.1. Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (osio Laaja-alainen osaaminen). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään osiossa Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että samanikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa:

Vuorovaikutus- taidot	Kielen ymmärtämisen taidot	Puheen tuottamisen taidot	Kielen käyttötaidot	Kielellinen muisti ja sanavaranto	Kieli- tietoisuus
Kehittyvät kielelliset identiteetit					

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin

teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

18.2. Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisiä kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin

herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoita ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

18.3. Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnotuutta tarkastellaan katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja

tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänkysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

18.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelun** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitetä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävästä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävästä elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologiaan laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

18.5. Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus

on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesääätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoiltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojaa tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

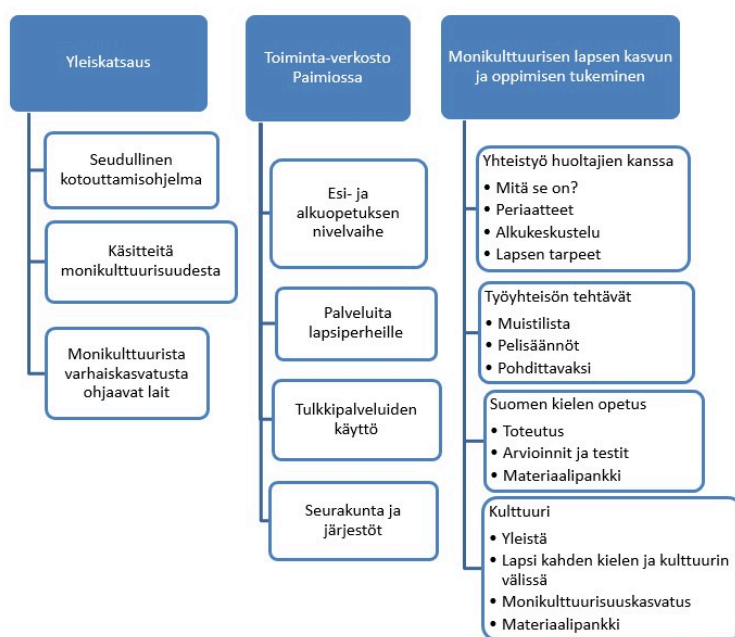
Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

19. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Kaikkien lasten varhaiskasvatuksessa noudatetaan samoja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisia yleisiä kasvatus- ja oppimistavoitteita. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet otetaan varhaiskasvatuksessa huomioon. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea jokaisen lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteettien kasvua sekä opettaa lapsia kunnioittamaan eri kieliä ja kulttuureja. Erityisenä tavoitteena on tukea kaksi- ja monikielisten lasten eri kielten taitoa.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä. Paimiossa varhaiskasvatuksen kieli on suomi. Ruotsin tai muulla varhaiskasvatuslaissa määrättyllä kielellä annettava varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä muiden kuntien ja yksityisten palveluntuottajien kanssa. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Vieras- ja monikielisten lasten kielitaitoa sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettiä ja itsetunnon kehittymistä tuetaan monipuolisesti. Suomen kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 % toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Kielirikasteinen varhaiskasvatus antaa luontevia mahdollisuuksia tuoda monikielisyyttä ja kulttuurien kohtaamisia esiin varhaiskasvatuksen arjessa ja toimintakulttuurissa. Tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen.

20. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä, tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa yhteistyö huoltajien, varhaiskasvatuksen opettajan, erityisopettajan sekä muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Lasta tulee kuulla ja hänen mielipiteensä tulee ottaa huomioon. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan osaamista hyödynnetään tuen tarpeessa olevien lasten erityisopetus- ja kasvatustehtävissä sekä muun henkilöstön konsultoinnissa ja ohjauksessa. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat osallistuvat tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä heidän tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sitä.

Paimiossa toteutetaan kehityksen ja oppimisen kolmiportaista tukea myös varhaiskasvatuksessa. Lapsen tarvitsema tuki kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tehostettua tai erityistä tukea saavan lapsen tuen tarve kirjataan erilliselle pedagogisen arvion tai pedagogisen selvityksen lomakkeelle. Kolmiportaisen tuen mukaisesti suunnitelmaan kirjataan lapsen vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet, käyttäytymisessä näkyvät huolenaiheet, lääkehoitosuunnitelma, tehdyt tukitoimet, tukitoimien vaikutukset, lapsen erityistarpeet ja tarvittavat pedagogiset ratkaisut sekä yhteistyö ja palvelut. Lapsen erityistarpeissa huomioidaan sisäiset tarpeet, jotka ovat joko fyysisiä tai psyykkisiä. Niitä ovat myös motivaatio ja tunteet. Ulkoiset tarpeet liittyvät rutiineihin ja niiden muutoksiin, tapahtumiin, arjen tilanteisiin, tilaan, muihin ihmisiin ja toimintaan.

Tukea tarvitsevalle lapselle laaditaan oppimissuunnitelma yhdessä lapsen huoltajien kanssa. Oppimissuunnitelma on osa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Pedagogisessa arvioissa tai selvityksessä olevat tiedot ovat pohjana oppimissuunnitelmalle. Suunnitelmaan kirjataan pedagogisen toiminnan tavoitteet, menetelmät, vastuu ja työnjako sekä arviointi ja seuraava tapaaminen.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoidoryhmässä. Paimiossa päiväkodeissa työskentelee varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitajia, joiden tehtävänä on auttaa tuen tarpeessa olevia lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tarvittaessa, perustellusta syystä lapsi voi vaikean vamman tai sairauden vuoksi saada henkilökohtaista avustamispalvelua. Jokelan päiväkodissa toimii kielellisiin erityisvaikeuksiin keskittynyt integroitu erityisryhmä. Lapsiryhmän kokoa arvioitaessa otetaan huomioon tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

21. Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Paimiossa varhaiskasvatus toimii yhteistyössä huoltajien kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Paimiossa varhaiskasvatuksen erityisopettajat tiedottavat huoltajia syyskauden vanhempainilloissa kolmiportaisesta tuesta. Heille kerrotaan yhteistyöstä neuvolan ja sosiaalitoimen kanssa.

Huoltajiin ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai kasvattajalla herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajille annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen siirrosta ja salassapidosta. Huoltajilta pyydetään aina kirjallinen lupa tietojen siirtoon. Varhaiskasvatuksessa tuen antamisen ensisijaisena perusteena on lapsen oikeus saada tarvitsemaansa pedagogista tukea, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön. Lapsi voi saada tukea myös muiden lasta ja perhettä tukevien palveluiden kuten lastenneuvolan, kasvatus- ja perheneuvolan, sosiaalityön, kotipalvelun ja vammaispalveluiden kautta. Huoltajille kerrotaan tuen mahdollisuudesta ja sen keskeisistä periaatteista. Moniammatillisen neuvolatyöryhmän kanssa käydään vuosittain pedagogiset keskustelut tuen piirissä olevista lapsista.

Lapsen psyykkiseen hyvinvointiin liittyvän huolen ilmettyä ollaan varhaiskasvatustyöryhmästä välittömästi yhteydessä huoltajiin ja tehdään tarvittaessa yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi. Paimiossa on käytössä sosiaalipalvelun ja varhaiskasvatuksen yhteistyön toimintamalli.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset saattavat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta. Lapsen huoltajille annetaan tietoa oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatusmuodosta tai -yksiköstä toiseen, oleelliset lasta koskevat tiedot välitetään varhaiskasvatustoimiston tai varhaiskasvatuksen erityisopettajan toimesta uuteen varhaiskasvatustyöryhmään. Lapsesta voidaan pitää myös niin kutsuttu siirtopalaveri, johon osallistuu yksikköjen kasvatushenkilöstöä ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Maahanmuuttajaperheiden kanssa käytetään tarvittaessa tulkintapalvelua, jonka tarpeen varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja päiväkodin johtaja yhdessä arvioivat.

22. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työ tavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lasta havainnoidaan ryhmässä. Lapselle tehdään varhaiskasvatussuunnitelma yhdessä huoltajien kanssa.

Paimiossa tehdään päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa 4-vuotiaalle Neppari-arviointi ja 5-vuotiaalle Viisari-arviointi yhdessä huoltajien kanssa. Huoltajat vievät arvion neuvolaan lapsen terveystarkastukseen. Arvioon merkitään neuvolan kommentit ja mahdolliset jatkotoimenpiteet ja se palautetaan takaisin varhaiskasvatustyöntekijöille.

Paimion kolmiportainen tuki varhaiskasvatuksessa

Yleinen tuki

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa luontevana osana varhaiskasvatusta. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Laadukas varhaiskasvatusta on perusta lapsen kasvuun, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Lasten yksilöllisten tarpeiden havainnointi sekä mahdollisimman varhaisen ja ennaltaehkäisevän tuen antaminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Havainnointi tapahtuu varhaiskasvatuksen arjen tilanteissa ja tarvittaessa käytetään varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelua. Tuen tarpeiden arviointi ja tuen antaminen kuuluvat kaikkiin kasvatusta- ja opetustilanteisiin. Varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisopettaja vastaavat tuen suunnittelusta ja toteutumisesta. Varhaiskasvatuksen henkilöstö toteuttaa yhdessä lapsen tarvitsemaa tukea.

Tehostettu tuki

Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä. Lapsen vasaan lisätään laajempi ja tarkempi pedagoginen arvio tuen tarpeesta, annetusta yleisestä tuesta ja sen vaikuttavuudesta. Siihen lisätään myös lapsen erityistarpeet sekä toivotut toimenpiteet ja tutkimukset. Lapsen kehitystä voidaan arvioida erilaisten tehtäväsarjojen avulla. Ryhmän opettaja vastaa pedagogisen arvion kirjaamisesta. Erityisopettaja osallistuu kirjaamiseen. Päätös lapsen siirtämisestä tehostettuun tukeen tehdään yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan, päiväkodin johtajan ja ryhmän opettajan kesken.

Tehostetun tuen oppimissuunnitelma laaditaan yhdessä huoltajien kanssa. Laadintaan voi osallistua myös lapsen kuntoutuksessa mukana olevia asiantuntijoita. Erityisopettaja vastaa suunnitelman teosta. Suunnitelmaan kirjataan lapsen vahvuudet ja tuen tarve, konkreettiset tavoitteet, menetelmät, arviointi ja yhteistyötahot. Suunnitelma tehdään vähintään kerran vuodessa.

Tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja muita hyvinvointia tukevia järjestelyjä. Lapselle järjestetään pienryhmätoimintaa. Ryhmässä voidaan käyttää tukiviittomia ja päiväjärjestykseen PCS-kuvia. Ryhmässä toimivan varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitajan tehtävä on tukea lasta arjen tilanteissa, siirtymissä ja ohjatussa toiminnassa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja konsultoi ryhmän työntekijöitä.

Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille lapsille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu tehostetun tuen avulla riittävästi. Lapsen edellytykset ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on antaa lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista kasvun ja oppimisen tukea sekä edistää hänen oppimisedellytyksiään. Myös erityistä tukea saavalla lapsella on oikeus kokea onnistumisen ja oppimisen iloa. Näin vahvistetaan hänen itsetuntoaan ja oppimismotivaatiotaan.

Lapsen erityisen tuen tarpeesta tehdään pedagoginen selvitys, jonka laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Sen perusteella opetuspäällikkö tekee päätöksen lapsen erityisestä tuesta. Pedagogisen selvityksen pohjalta laaditaan lapselle erityisen tuen oppimissuunnitelma yhdessä huoltajien ja lapsen kuntoutuksessa mukana olevien asiantuntijoiden kanssa.

Lapselle suunnitellaan kokoaikaista, yksilöllistä ja jatkuvaa tukea. Ryhmän kokoa pienennetään tai ryhmään sijoitetaan varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitaja. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli ryhmän henkilöstön tukena korostuu. Lapselle annettava tuki voi edellyttää apuvälineitä, erityisosaamista ja uusia järjestelyjä. Monialainen yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa on tärkeää.

Pidennetty oppivelvollisuus

Jos lapsi saa suosituksen häntä tutkineelta taholta pidennetystä oppivelvollisuudesta, varhaiskasvatuksen erityisopettaja tekee yhdessä lapsen ryhmän opettajan kanssa pedagogisen selvityksen. Selvitys tehdään hyvissä ajoin ennen kuin lapsen mahdollinen vapaaehtoinen esiopetus 5-vuotiaana alkaa. Monialainen asiantuntijaryhmä käsittelee selvityksen ja tekee esityksen pidennetystä oppivelvollisuudesta. Tämän jälkeen sivistysjohtaja tekee päätöksen lapsen erityiseen tukeen ja pidennettyyn oppivelvollisuuteen siirtämisestä. Lapselle laaditaan yhdessä huoltajien ja lasta kuntouttavien asiantuntijoiden kanssa Hojks sähköiseen oppilastietojärjestelmä Wilmaan.

23. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arviotaessa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata osiossa Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoitukseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

24. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa. Paimion varhaiskasvatuspalvelujen arviointijärjestelmän systemaattisuuden tueksi laaditaan arviointisuunnitelma.

Arviointia toteutetaan eri näkökulmista. Arvioinnin kohteena ovat muun muassa palvelun järjestäminen ja pedagoginen toiminta. Palvelun järjestämisen arvioinnissa tarkastelun kohteena ovat esimerkiksi varhaiskasvatuspalvelujen saatavuus, palveluneuvonta, hakujärjestelmät ja varhaiskasvatuspalvelujen käytössä olevat resurssit. Pedagogista toimintaa arvioitaessa tarkastellaan varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista. Arvioinnin tuloksia käytetään toiminnan kehittämisessä.

Arviointia toteutetaan eri tasoilla. Varhaiskasvatuksen järjestäjätasolla toimintaa arvioidaan koko kaupungin tasolla; miten palvelut toteutuvat sekä toimintaympäristön että pedagogisen toiminnan näkökulmasta. Yksikötasolla arviointi painottuu pedagogiseen toimintaan, jolloin arvioidaan varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista koko yksikön, ryhmien sekä työtiimien tasolla. Yksilötasolla arviointi toteutuu henkilökunnan itsearviointina, vertaisarviointina tai esimiehen kanssa käytävänä kehittämisarviointina. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen arviointi on myös yksilötason arviointia, jossa kohteena on pedagogisen toiminnan arviointi, ei lapsen toiminta.

Paimion varhaiskasvatuspalvelut osallistuvat ulkopuolisen tahon toteuttamaan toiminnan arviointiin. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen Karvin arviointeihin sekä muihin varhaiskasvatuspalveluita velvoittaviin arviointeihin osallistutaan aina. Muihin ulkopuolisiin arviointeihin osallistutaan harkinnan mukaan. Itse toteutettavien arviointien osapuolina ovat huoltajat, lapset ja henkilökunta. Myös muilta tahoilta voidaan pyytää arviointia toiminnasta tai palvelusta.

Pedagogista toimintaa arvioidaan ja kehitetään eri tasojen näkökulmista. Näitä tasoja ovat Paimion kaupunki, varhaiskasvatustyksikkö, henkilöstö ja lapsi.

Paimion kaupunki varhaiskasvatuksen järjestäjänä seuraa ja arvioi säännöllisesti eri toimintamuotojen varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumista. Varhaiskasvatuksen työntekijöistä koostuva Vasu-työryhmä organisoii kaupungin tasolla pedagogisen toiminnan seurantaan ja varhaiskasvatussuunnitelman mukaisuutta sekä vastaa pedagogisten foorumien järjestämisestä.

Yksikötasolla toimintaa ja varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan jatkuvasti. Viikoittaisissa tiimikokouksissa yksi vakituinen aihe on toiminnan arviointi. Toimintaa arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti kokoontuvissa pedagogisissa ryhmissä. Perhepäivähoidossa tiimiarviointia toteuttavat perhepäivähoitajista koostuvat alueelliset tiimit. Lisäksi toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen varataan päiväkodeissa toimintavuoden aikana kaksi työpäivää, jolloin päiväkotit on suljettu. Perhepäivähoidossa vastaavaan kaikkien hoitajien yhteiseen toimintaan varataan yksi työpäivä. Varhaiskasvatustyksiköiden johtajat ja konsultoivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat vastaavat omalta osaltaan varhaiskasvatuksen pedagogisesta laadunvalvonnasta ja kehittämistyöstä.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa:

- henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa (fyysinen ja psyykinen läsnäolo)

- lapsen yksilöllinen huomioon ottaminen
- varhaiskasvatustyöskentässä/ryhmässä vallitseva ilmapiiri
- pedagogiset työtavat (esim. osallisuuden edistäminen, leikkiä edistävät työtavat)
- toiminnan sisältö
- oppimisympäristöt (esim. muunneltavuus, itseohjautuvuuden mahdollisuus).

Paimion varhaiskasvatuksen kehittämistyön keskiössä on kasvattajan yksilöllinen pedagoginen työote ja positiivisen vuorovaikutuksen edistäminen lasten kanssa työskenneltäessä. Lapsiryhmää ohjaava kasvattaja/kasvatustiimi toimii tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä lapsiryhmän toimintaa edistäen että lasten yksilölliset varhaiskasvatussuunnitelmat huomioiden. Jokainen kasvattaja osallistuu oman tiiminsä ja työyhteisönsä kehittämistoimintaan ja pedagogiseen keskusteluun.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan aina ennen sen päivittämistä tai uuden suunnitelman laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsen huoltajat ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen mielipidettä tulee myös kuulla ja ottaa se huomioon arvioinnissa.

Huoltajille järjestetään mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen muun muassa asiakastytyväisyyskyselyn sekä huoltajien tapaamisissa ja tilaisuuksissa toteutettujen arviointien avulla. Lapsille järjestetään myös mahdollisuuksia arvioida toimintaa. Lisäksi lasten ja huoltajien ajatuksia, toiveita ja mielipiteitä otetaan huomioon aktiivisesti arjen kehittämistyössä.